

Pokol az égből

A farnadi légoltalmi bunkerek története

Chládek Tamás, Farnad

KINCSKERESŐK – helyi értékeket kutató diákok esszépályázata

Gépipari és Elektrotechnikai Szakközépiskola, Komárom

Felkészítő tanár: Tóth Katalin

Mindenhol találhatóak helyek, tárgyak, épületek amik mellett naponta elmegyünk és el sem hinnénk, hogy milyen érdekes történet kapcsolódik hozzájuk. Lakóhelyemen, Farnadon is van néhány hely, amelynek megvan a maga titka, de ezekről a titkokról lehullott a lepel. A pincékről lesz szó, melyek az utcánkban található telkek kertjében az agyagos partfalba vannak vájva. Mindig is tudtam a pincék létezéséről, de nem tudtam, hogy valójában milyen célt is szolgáltak. Átlagos pincékhez képest túl bonyolult a kialakításuk. Ezért kérdezősködni kezdtem, ennek köszönhetően kiderült, hogy azok valójában világháborús bunkerek. Természetesen mindet bejártam és alaposan megnézegettem a járatokat. Egy kis vizsgálódás után megtudtam róluk, hogy ezek konkrétan légoltalmi óvóhelyek voltak, ahol civilek húzódtak meg a bombázások ideje alatt a második világháborúban. De miért? Pontosan mikor? Kik hozták létre? Használták is? Ilyen és ehhez hasonló kérdések ösztönöztek a további kutakodásomban.

Az I. világháború lezárása után a katonai vezetők és szakemberek túlnyomó többsége úgy vélte, hogy egy esetleges következő háború megnyerésének leggyorsabb útja a légierőben rejlik, ahol bombázó- és vadászpilóták bevetésével kényszeríthetik térdre az ellenséget. Az 1920-as, 1930-as évek során újra és újra felbukkan a katonai szakírók cikkeiben a légierő bevetésének kérdése, mint stratégiai előnyt jelentő „csodafegyver” használata, legyen szó ipari, vagy katonai célpontok bombázásáról, esetleg ejtőernyős és légiszállítású csapatok bevetéséről taktikai, vagy stratégiai előny megszerzése céljából, akár mélyen az ellenség hátszögében. A spanyol polgárháború volt az első konfliktus, ahol alkalmazták a taktikai és az elrettentésre szolgáló terrorbombázást. Madrid és Guernica elleni légitámadás egy új korszakot nyitott a hadviselésben. Erre a lehetséges veszélyre alaposan fel kellett készülni. Európa országai, szinte egyidőben kezdték el a felkészülést az általános légoltalomra. Ezért született meg a két világháború közti Csehszlovákiában 1935. április 11-én a 82-es számú légvédelemről szóló törvény, illetve Magyarországon a 1935. évi XII-es törvénycikk, ami rendelkezett a légvédelem megszervezéséről. A törvény 131–140. és 235. paragrafusa Légvédelem címszó alatt szabályozta a légoltalom jogi kérdéseit. Ennek végrehajtási utasításaként 1939. június 25-én a honvédelmi miniszter szabályozta a légoltalom megszervezését. Magyarországon 1937-ben megalakult a Légoltalmi Liga, /1. kép/

1. Légvédelmi Liga kitűző

ami a légitámadások elleni védekezés polgári egyéni légoltalmát vagy önvédelmét ellátó társ szervezet volt. Feladata

a társadalom széleskörű

kiképzése, légoltalom

népszerűsítése és a

RIADÓ! nevű szak-

folyóirat kiadása. /2-3.

kép/ Ebben a folyóirat-

ban megismertették az

olvasókat a különféle

óvóhelyek létesítésének a

lehetőségeivel is. Miután

1938-ban a II. bécsi döntés

után Farnad is visszakerült

az anyaországhoz, elkép-

zelhető, hogy falunk pol-

gárai is megismerkedtek en-

nek keretén belül a szakszerű

bunker kiépítésről.

2. A Riadó folyóirat sorozata

Miután kitört a második világháború az óvóhelyek kiépítése egyre sürgetőbbé vált, ezért 1940. szeptember 12-én a Magyar Királyi Országos Légvédelmi Parancsnokság a következő határozatot tette közzé: „Ahol eddig óvóhelyek nem voltak, vagy az elkészített légvédelmi óvóhelyek nem megfelelőek, az ottlakók személyi létszámától függetlenül, több szomszédos épület összevonásával közös óvóhelyet kell építeni. Az olyan házcsoporthoz részére pedig, amelyekben nincs, vagy a meglévő pince régi, ott műszaki szempontból megfelelő árok, illetve udvari óvóhelyet kell létesíteni. Ezek építése és fenttartása a háztulajdonos kötelessége. /4-6. kép/

Az árok óvóhelytől a bombabiztos óvóhelyig igen sokféle típus létezett. A legáltalánosabb a már meglévő pincéből átalakított úgynevezett RH (régi házi) óvóhelyek voltak. Ennél jobb az úgynevezett TGS (törmelék-, szilánk- és gázbiztos) óvóhelyek, amelyek gáz ellen is védtek és előtérrel rendelkeztek. A BGS (bomba-, gáz- és szilánkbiztos) tökéletesebb formája az óvóhelynek. Vidéken a leggyakoribbak az árok óvóhelyek, melyek különösen kertés házakban voltak használatosak. Ezek kiépítése a rendelkezésre álló anyagtól és a talaj viszonyától függött. Oldalait deszkával, vesszőfonással, vagy dorongfával lehetett bélelni. Tetejét szigetelő réteggel beborított palánkkal, vagy dorongfával és felette legalább 50 cm-es földfeltöltéssel kellett szilánkbiztossá tenni.

3. Propaganda plakát

Községünkben több bunker típus is megtalálható volt. Kiss Gyuláné Balog Erzsébet elmondása alapján tudjuk, hogy náluk, a Cipellősi utcában az „árok óvóhely” típusú bunkerjuk volt. Mint ahogy Bözsi néni elmesélte, a bombatámadásokat az udvarukban létesített bunkerben vészelték át. Egy hivatalos rendelet értelmében a lakosok, minden háznál kötelesek voltak óvóhelyet létesíteni. Bözsi néniék bunkerje úgy készült, hogy ástak egy szoba nagyságú gödröt, ezt befedték erős farönkökkel, majd letakarták földdel. Egy másik adatközlőm, Bogdány Endre-bácsi mesélte, hogy náluk a már meglévő pincéből alakították ki az RH típusú óvóhelyet.

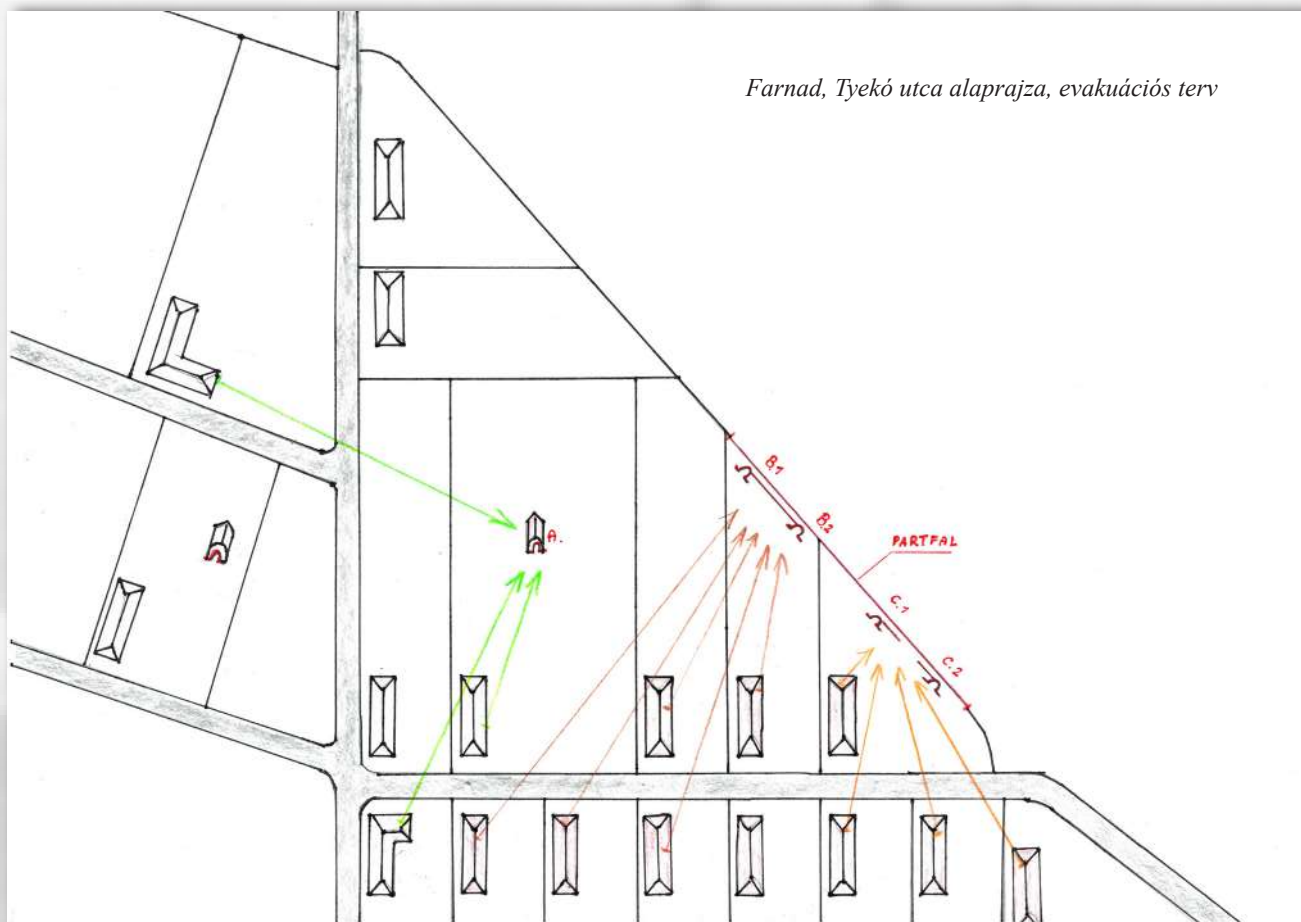
De ha nem volt más mód - mint ahogy ezek a bizonyos bunkerek is bizonyítják - az emberek felhasználták a terep adta lehetőségeket. Akinek nem volt módja a saját portáján megoldani a dolgot, az a rokonoknál vagy szomszédoknál

4. Légoltalmi alapismeretek kézikönyve /bal/

5. Viselkedési útmutató a bunkerben /jobb/

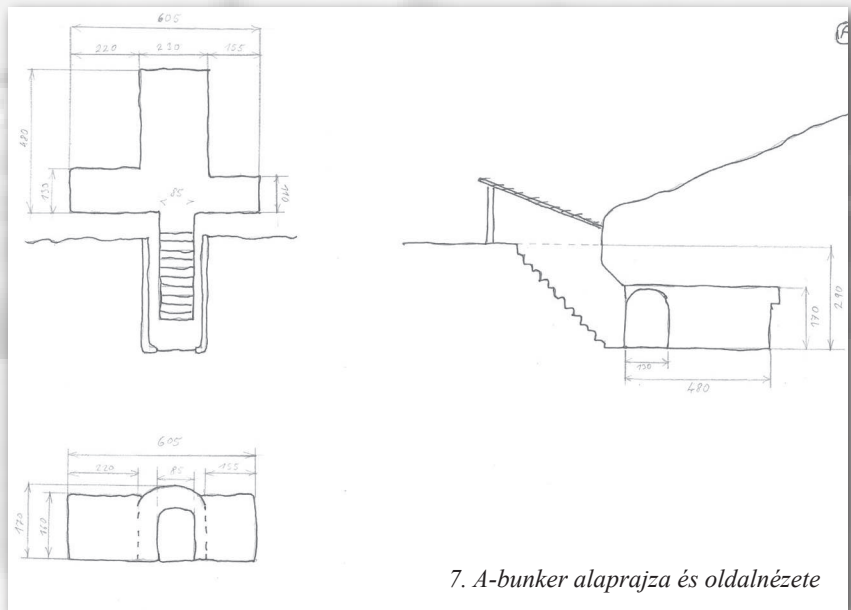
Farnad, Tyekó utca alaprajza, evakuációs terv

segített létrehozni a többszemélyes bunkert. Az óvóhelyek, amik a jelen dolgozat tárgyát képezik, házuk-
tól távolabb egy agyagos partfalban lettek kialakítva. Újtyekó, ahogy a mi utcánkat hívják a falu szélén egy
délkeleti fekvésű agyagos domb oldalában fekszik. Mivel itt jó minőségű agyagtalaj található, már a múlt
század elejétől elkezdték elhordani a földet építkezésekre. Ezért néhány telek kertjében kialakult egy 3-5
méter magas vályogfal. Az óvóhelyeket az egyszerűség kedvéért A.) B.) és C.) bunkernek nevezzük el. Az
A.) bunker a domb oldalába lett beleásva, mint egy átlagos pince, de tőle jobbra a B.) és a két részből álló
C.) bunker már a partfalban található.

Az A.) bunker:

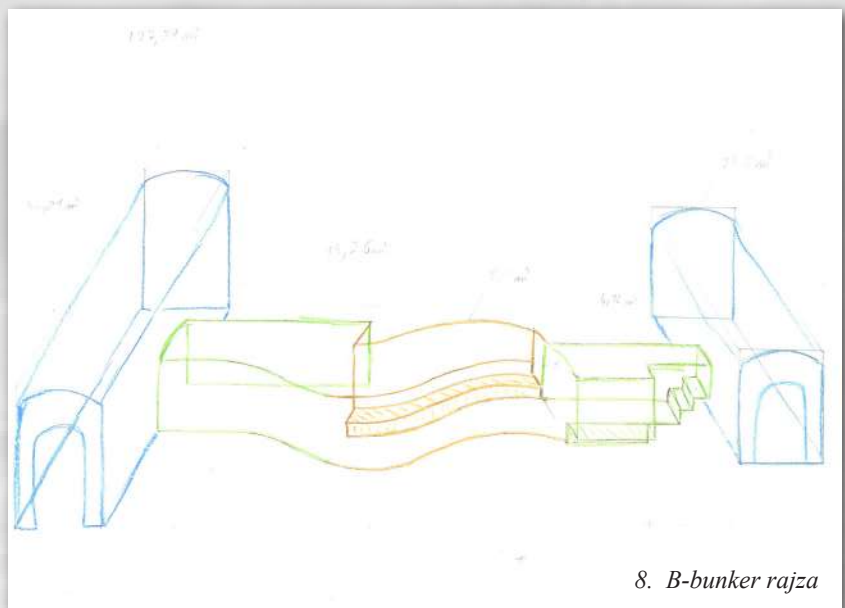
A házunktól balra eső kertben található. Ez a két telek régen egy tulajdonban volt, méghozzá üknagyapámé, Petrik Andrásé, aki gyermekei számára kettéosztotta a telket. A bunker alaprajza egy T betűre hasonlít és rögtön ahogy leérünk a 12 fokból álló lépcsőn, jobbra egy 1,5 m hosszú és 1,2 m széles, balra 2,2 m hosszú és 1,3 m széles mellékfülkék találhatók. A lépcsővel szemben található terem 3,5 m hosszú és 2,3 m széles. A terem magassága 1,7 m. A háború ideje alatt a lejáratot kukoricakóróval rakták körül, hogy elrejtse az avatatlan szemek elől. A szükség óráiban itt húzódtak meg a háziakon kívül, másik üknagyamám, özv. Vrábel Vincéné Szenczi Zsuzsanna és gyermekei, illetve a szintén rokon Peszeki család. Így összesen 10 személy számára nyújtott menedéket az óvóhely. /7. kép/

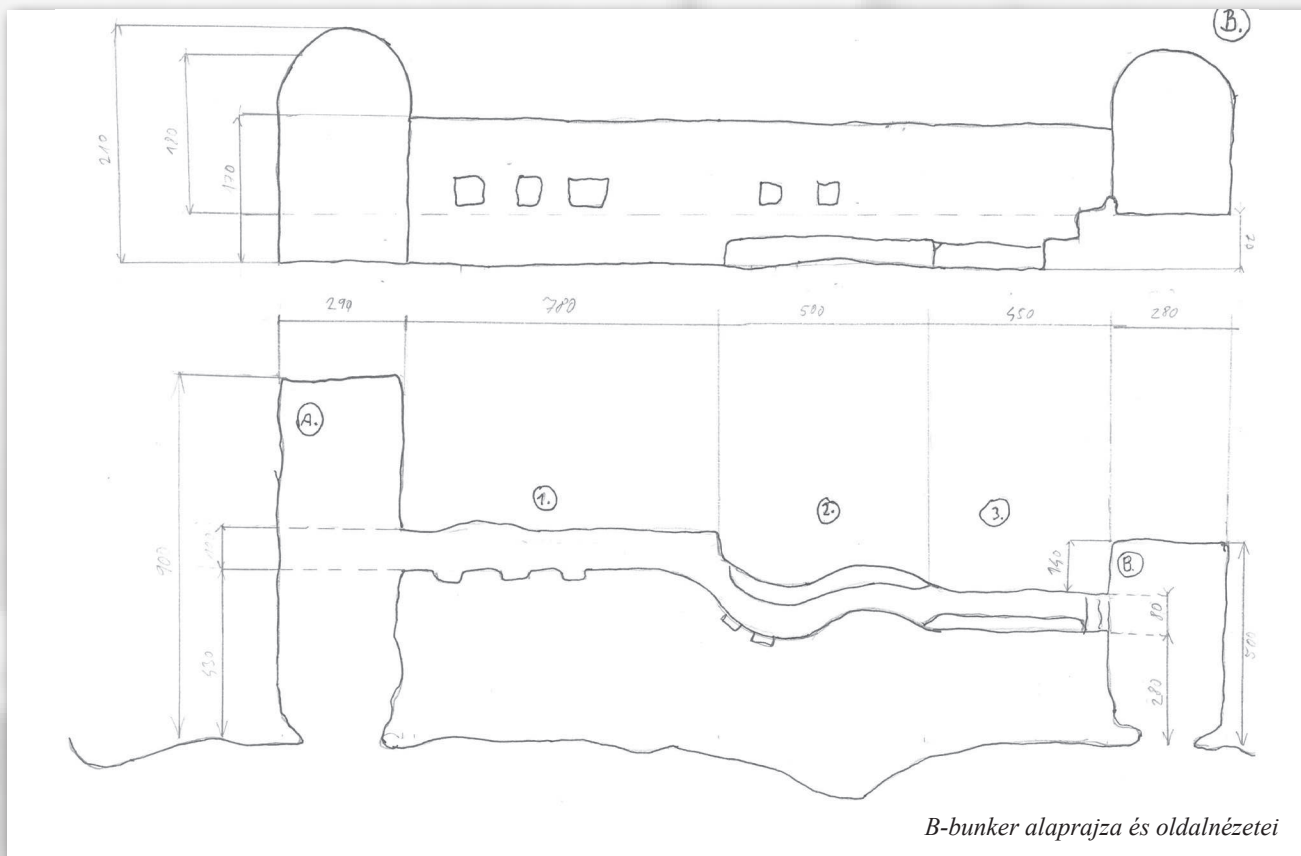
7. A-bunker alaprajza és oldalnézete

A B.) bunker:

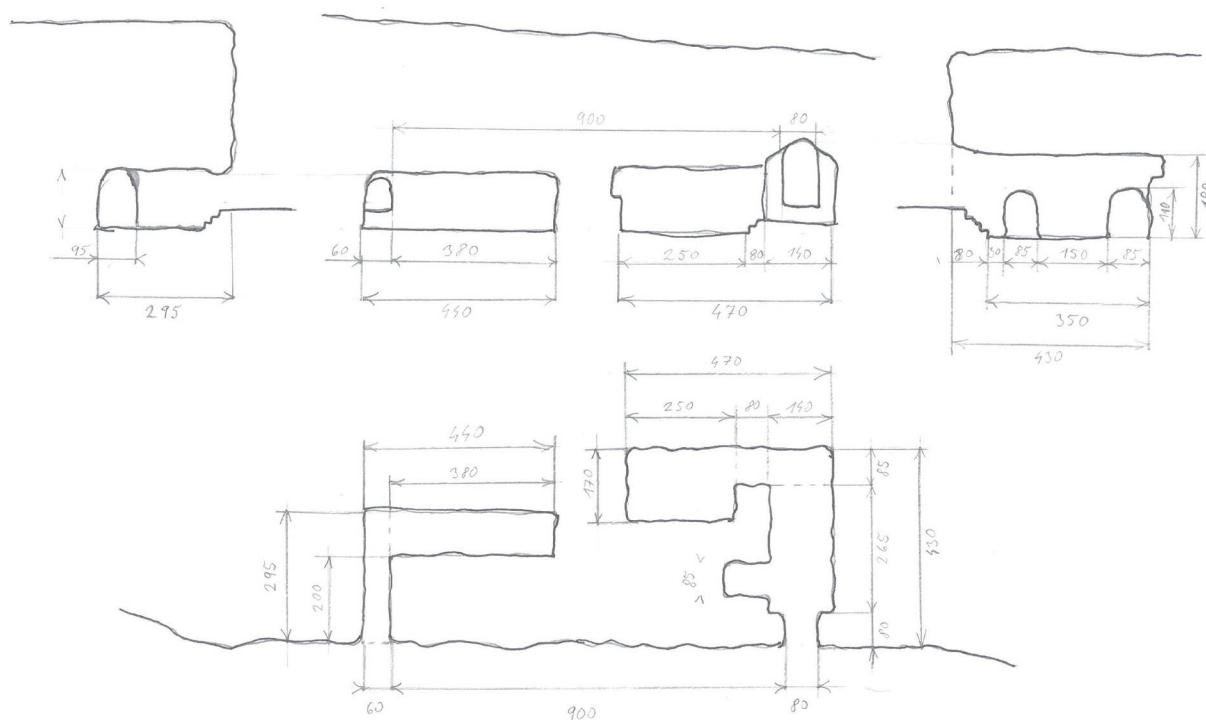
Ez már egy kicsit bonyolultabb kiépítésű óvóhely. Ugyanis ennek két bejárata van. A két bejáratot (B.1. és B.2.) egy 17 méter hosszú alagút köti össze. A B.1-es bejáratról nézve, ez az alagút három részből áll. Az első része egy 7,8 méter hosszú egyenes folyosó, aminek a jobb oldalán vakablakok találhatóak, ezeket polcként használták. A második szakasz egy 5 méter hosszú ívelt járat, ami az esetleges robbanások okozta lökéshullámok ellen védett. Ennek a bal oldalán egy földbe vájt ülőrész található. A harmadik szakasz 4,5 méteres egyenes rész és a jobb oldalán úgyszintén ülőhelyek lettek kialakítva. Míg a B.1-es terem 9 m hosszú és 2,9 m széles, addig a B.2-es terem 5 m hosszú és 2,5 m viszont magasabban van az alja, mint a B.1-esnek. A bunker teljes területe 57 m². A bunkerrendszer kiépítésekor körülbelül 110 m³ földet termeltek ki. Ez arra utal, hogy tudták, hogy pontosan látták ennek szükségességét, ugyanis unalomból biztos, hogy nem ástak volna annyit. Ebben a bunkerben Sztreda József és családján kívül, (akik a tulajdonosok voltak) Rovnyák, Vrábel, Sucha és Bánovszki család is osztozott. A fronton szolgálatot teljesítő családtagokat leszámitva, 18-an rejtőzhetek itt. /8. kép/

8. B-bunker rajza

C

16. A C-bunker alaprajza és oldalnézetei

A C.) bunker

Ez a bunker közvetlen a B.) bunkertól jobbra eső telken található. Ezt ugyancsak a partfalba vájták. A bunker két részből áll, ám ennek a részei nincsenek összekötve. A bal oldali rész a C.1-es egy L alakú járat, ami 0,6 m széles és 3 m hosszú bejáratval kezdődik, majd jobb irányba 4 m hosszú és 0,9 m széles folyosóval végződik. Az átlagmagassága 1,5 m, területe 6 m². A C.1-es bejáratától 9 méterre található a C.2-es bejárat, ám ez a terem egy kicsit bonyolultabb kiépítésű, mint a többi. Alaprajza egy fordított F betűre emlékeztet. A bejárat után balra található egy valószínűsíthetően befejezetlen folyosókezdemény, tőle pedig 1,5 méter távolságban ugyanezen az oldalon található egy terem, ami 2,5 m hosszú és 1,7 m széles. Ennek átlagmagassága 1,7 m. A nevezett objektumon látható, hogy nem volt olyan igényesen kiépítve mint a másik kettő, vagy már nem volt idő befejezni. Ebben a bunkerben a házigazda Bálintékon kívül Leboc, Gubík és a Buchlovics család rejtőzött, vélhetőleg összesen mintegy 11 fő. /16. kép/

Hatalmas munka lehetett ezeket a légoltalmi pincéket létrehozni, de egyre indokoltabbá váltak ezek a létesítmények, mert közben Közép-Európát is elérték a konkrét hadi események. Az angol és amerikai bombázók Németország szövetségeseire is kiterjesztették támadásaikat. Magyarország 1944. márciusi német megszállása után a szövetségesek Magyarország területén is elkezdtek a náci utánpótlásvonalak megbénítását célzó légitámadásokat. Két héten belül meg is kezdődött a Magyar Királyi Légierő pilótái által csak „amerikai szezonként” emlegetett angolszász bombázások sorozata. Folyamatosan támadták a vasútvonalakat, hidakat, olajfinomítókat és egyéb stratégiai fontos pontokat.

Az óvintézkedések ellenére ugyanakkor többen is voltak, akik fölöslegesnek tartották azt a sok munkát, amit a bunkerek létesítésébe kellett volna befektetni. Erről tanúskodik a következő újság cikk:

HATVANGYÖRÖK EGY. 43. SZ. SZOMBAT, 1944. MÁJUS 14.

NETI ESODONYEN

[illegible]

KULFOLD
Karl Kulfold

[illegible]

Ne légy könnyelmű!

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

43-ban

[illegible]

	Easter eggs given		
	British	Foreign	Total
1950	68	158	327
1951	95	237	332
1952	81	215	296
1953	272	710	1,082
1954	118	41	159
1955	38	25	63
1956	25	17	42
1957	23	11	34
1958	58	26	84
1959	37	23	60
1960	43	10	53
1961	20	29	49
1962	20	27	47
1963	62	36	98
1964	122	31	153
1965	35	16	51

	16	3	10
	83	25	48
	5	23	74
kolj.	34	6	25
	14	37	25
kolj.	39	18	44
	27	3	24
szé. kolj.	108	36	42
	18	11	23
kolj.	87	26	38
ma)	34	24	38
	44	23	33
	32	64	22
	17	20	3
	46	43	41
	48	33	43

de
né
bá
ol

eredezkedni.
 1998-ig elér a töme

**Esztergom vármegye születési, házassági és halál-
zási statisztikája 1943-ban**

borzalmas rész
egyik óvóhe
egyik ház tel
usztult, csak ö

a szabadba. Vagy
y árokóvóhel
eg, egy másik
m lehetett meg
át érdemes

ég elképzelni
ne tűzhalált, f
rhogy és bárm
“ Így keletke
elmet, pániko

z? Mert az em
zik. Csak a ro
csoló híreket s
dalára senki s

Nincs nyugtató
ghisztéria, me

Csodálatoské

zletet a pesti é
yen 60 ember
alálátot kapot
tnek sikerült a

lt ház, ahol ha
yen több min
árokóvóhely e
állapítani, hog
vóhelyre me

is borzalmas
ulladást. Törté
vel, de én nem
znek az óvók
előidéző réml

sszat, a kellem
zeretik megha
em kíváncsi. A

ly a rémhír, a

s forrás útján t
open mindenki

s győri bombá
lelte borzalma
, utolsó szálig
z utolsó percbe

muvá égtek az
 t harmincán
 tűnt a föld szí
 y hányan volt
 ni? Dehogya

azt a kegyetl
njen bármi, bü
a megyek a biz
ely biztonság
úrek. És miért

ek csak az egy
etlent, az ideg
llgatni. Az ére
rőről nem besz

sz, mind-
felelőtlen

erjed el az
tud vala-

zásokról.
s halálát.
mindenki
n kiugra-

emberek.
 fulladtak
 nőről, azt
 k benne.
 megyek!

en halált,
tessenek
tos halál-
t aláásó,
van min-

ik oldalát
eket kor-
m másik
él senki,

Ne légy könnyelmű! 1944. május 27.

lakosság ezrei és ezrei mégis csak az óvóhelynek köszönhetik életben maradásukat.”

Egyre közelebb kerültek a vidékünkhöz a bombázótámadások, 1944. március 14-én szőnyi és almásfüzitői olajfinomítók lebombázása már valóban szinte a szomszédban zajlottak, hiszen Farnadtól légvonalban mindössze alig 40 kilométerre fekszenek.

Farnad község az Alsó-Garam menti térségben található, a Garam folyótól 8 kilométerre nyugatnak. A környékbeli nagyobb városok alkotta képzeletbeli háromszög közepén fekszik a falu, így egyformán 25-30 kilométerre található Léva, Érsekújvár, Párkány.

A háború egyre közeledett

Érsekújvár első bombázása 1944. október 7-én történt, amikor 164 repülőgép 358,9 tonna bombával sújtotta a várost. Ebből 86 darab B-24 típusú repülőgép 182,7 tonna bombát dobott le a vasúti csomópontra, 78 B-17 típusú gép pedig 176.2 tonnát a városra.

Érsekújvár második bombázása 1944. október 14-én többé-kevésbé véletlenszerű volt. Elsődleges cél volt az odertali és a blechhammeri finomítók megsemmisítése. Kedvezőtlen időjárás miatt viszont megváltozott a bombázás célpontja, így az amerikai gépek a másodlagos (vagy véletlenszerű) célpontokra támadtak. Így történt, hogy a vasúti csomópontra 51 repülőgép (33 db. B-17- es és 18 db. B-24-es típusú) 131 tonna bombát zúdított le. Ennek a szörnyű bombázásnak következtében körülbelül 400 ember vesztette életét, aki a vasútállomás környékén tartózkodtak.

Érsekújvár harmadik bombázása 1945. március 14-én történt. Ennek során 113 repülőgép 252 tonna bombát dobott a városra (a vasúti csomópontot 93 db. B-24 típusú repülőgép támadta 208,2 tonna bombával, a várost pedig 20 db. B-24 típusú repülőgép 43,8 tonnával). A bombázás 15 nappal a háború befejezése előtt történt, ami számos történészben vet fel kérdéseket a szándékosságról. Az is egészen megdöbbentő tény, hogy például az akkori szlovák állam területére 1.371 tonna bombát dobta le, ezzel szemben pedig csak Érsekújvárt 742 tonna RDX típusú bomba érte.

Érsekújvár bombázása

Ehhez kapcsolódik egy családi történet, amit nagymamám mesélt el:

„Háború. A vége felé közeledett, de egyre több áldozatot követelt. Nemcsak a férfiak, katonák bátorságára volt szükség, de az itthon maradt asszonyok helytállása is fontos volt. Hiszen ők vetettek, arattak, nevelték gyermekeiket várva haza férjeiket vagy éppen fiaikat, akikről sokszor azt sem tudták élnék-e vagy már meghaltak. Ők voltak az itthon hősei. Az egyik közülük Vrábel Vilmosné Petrik Julianna volt a dédnagymamád. Dédnagyapád, Vrábel Vilmos 1943 januárjában megsebesült az orosz fronton, ezért megkapta a Tűzkereszt első fokozatát és leszerelték. De újra be kellett vonulnia, mert 1944 őszén, miután Szálasi átvette a hatalmat és elrendelte a rendkívüli mozgósítást. Viszont 1945 tavaszán hastífusz miatt kórházba került, először Lévába, majd onnan áthelyezték az érsekújvári hadikórházba. Itt sikerült elintéznie, hogy hazaengedjék lábadozni. Ekkor már hónapok óta harcok dúltak a Garam mentén és nagyon veszélyes volt elhagyni a falut. Amikor dédnagyanyátok megtudta, hogy haza lehet hozni a férjét, azon nyomban befogta a lovakat és nem törődve a veszélyekkel útnak indult Érsekújvárba. Itt sikerült gyorsan elintézni a szükséges iratokat és el is indultak szerencsésen hazafele. Amikor az 5 kilométernyire lévő Udvard községhez közeledtek, meghallották a bombázók zúgását és a bombák sorozatos robbanását. Mint később kiderült, a szövetségi légierő ekkor támadta harmadszor Újvárt. Ekkor, ma sem tudni, hogy miért, de a belvárost támadták, borzalmas pusztítást végezve. Találatot kapott a hadikórház is. Így menekült meg dédnagyapád a biztos haláltól.”

Ezek után a front elérte a falu határait, ugyanis az oroszok már a Garamig nyomultak, ahol a német és magyar csapatok próbálták feltartani őket. A német egységeket a farnadi szőlőhegyre telepített tábori tarackok (távolhordó ágyúk) támogatták. Eközben a 2. Ukrán front repülőgéphadosztályai támadták és bombázták a Garam környékén található településeket. Farnadot is többször támadták, mivelhogy a faluban volt egy katonai kórház, parancsnokság illetve egy tucat harcokcsi is állomásozott itt. Az oroszok hídfőállásokat létesítettek a Garam nyugati oldalán, ezért a németek a Südwind (Déli Szél) elnevezésű hadművelettel tervezték visszaszorítani az szovjet csapatokat. A hadművelet előtt, Farnadon gyülekező tankok újabb okot szolgáltatottak a repülőgép támadásra. Mivel a Garam mentén 1944. december 28-tól, március 26-ig állt a front, az itt élőknek elég sok légitámadást kellett elszenvedniük.

IL-2 Iljuszin vadászbombázó

A 2. Ukrán front, 5. légi hadsereg harcnaplójából:

1945. január 20. - Három Il-2 csatarepülőgépből álló kötelék, három Jak-1 támogatásával megtámadta a német csapatokat Farnad, Nagyölvéd, Madar térségében.

1945. január 20. - Michail Alexejevic Makarov hadnagy öt Il-2 kíséretében megtámadott Farnad közelében hat Fw-190-est, akik üzőbe vették Rechin hadnagyot. Nem törődve a túlerővel Makarov megtámadta az ellenfeleket. Az ellenség azonban kivonult a harcból, így a kötelék megszakítás nélkül folytatta a harci feladatát.

1945. január 20. - Sergej Ivanovic Drancin hadnagy Il-2 kötelék parancsnok küldetésteljesítés közben, Farnad térségében erős tüzérségi tűzzel találta szemben magát. Gépét az ütegre irányította, és megtámadta az ellenséget.

1945. január 20. - Sergej Afanasievic Guryev őrmester a parancsnoki gép géppuskása pontos találataival hatástalanított és felgyújtott egy harckocsit miután a négy gépből álló Il-2-es kötelék megtámadott egy autókából és teherautókból álló csoportot Farnad területén.

1945. február 16. - Vladimir Michailovic Kulikov alhadnagy háromszor támadta és bombázta az ellenséges harckocsikat Farnad és Szőgyén területén. Az egyik bevetésen két Il-2 csatarepülőgép parancsnokaként felderítést végzett a célterületen, ahol súlyos légvédelmi tűzzel találkozott. A támadás ellenére folytatta a felderítést és egyúttal megtámadta a légvédelmi állásokat. Ennek eredményeként értékes információkat hozott a parancsnokságra az ellenség álcázott harckocsijairól. A dokumentált információk szerint tömeges támadást hajtottak végre, amelyeken maga Kulikov is részt vett. Ezekben a támadásokban Kulikov alhadnagy megsemmisített egy tankot, három teherautót és egy géppuskás egységet, ezen kívül szétszórta és részben megsemmisített 20 katonát és tisztet számláló egységet.

1945. február 16-17. - Alexandr Semionovic Manturov és Michail Alexandrovic Nikolajev hadnagyok vezetése alatt 930. éjszakai bombázó-ezred Po-2 bombázókkal megtámadta az ellenséget Farnad területén ahol több robbanást okoztak.

1945. február 20. - Három Il-2-es csatarepülőgép három vadászepülőgép kíséretében megtámadta a német csapatokat Kéty, Farnad, Sőgyén faluk közelében.

1945. február 21. - Három Il-2 és három Jak-1 vadászepülőgép támogatásával megtámadták a német egységeket Farnad, Szőgyén, Libád térségében. Ezután felmérést végzett Besztercebánya, Érsekújvár és Komárom környékén.

1945. február 22. - Három Il-2 csatarepülőgép három Jak-1 támogatásával megtámadták a német csapatokat Garammikola, Damásd, Farnad, Szőgyén falunál.

1945. március 11. - Vladimir Georievic Zavadskij század parancsnok felderítőgépével német védelmi vonalakat fényképezte Süttő-Farnad-Nagysalló-Óbars vonalon. A légifotók elemzésének eredményeként a következőket fedezték fel: Süttő állomáson egy szerelvény és a községtől nyugatra a Duna folyón egy uszály. Bátorkesztől délre egy légvédelmi üteg és a keleti szélén egy tüzérségi állás. Búcs községtől nyugatra lövészárkok és tüzérségi állások a falutól keletre öt tüzérségi állás. Kürt, Köbölkút, Szőgyén, Farnad, Nagysalló, Bajka falvakban feltárták a teljes védelmi rendszert, tartalék állásokat és a német csapatok lövészárkait. A felmérés után bombatámadást hajtottak végre a légierő.

Sajnos még nem sikerült biztos adatokat kideríteni, de idősebb adatközlők meséltek egy nyugat felől érkező, sérült B24-es Liberátorról, ami még az erdő fölött dobta ki a bombáit, valószínűleg tehermentesítés miatt. A farnadi szőlők melletti Magyar-hegyen még most is jól kivehetőek a kráterek. Egyes feltételezések szerint ez a gép azonos lehet a Szanda község mellett kényszerleszállást végrehajtó B24-sel. Az erdőben található bombatölcsérek egy 80 x 120 méteres területen találhatók. Testvéremmel mintegy 92 ilyen bombatölcsért számoltunk össze, melyekből több is 10 méter átmérőjű és 2,4 méter mély. A bombatölcsérek méretéből ítélve ugyanakkor arra a következtetésre jutottam, hogy ennyi és ekkora lyukat képezni tudó bombát egy darab B24-es Liberátor nem bírhatott el, ráadásul az orosz hadijelentésben említett felderítés során német csapatokat lokalizáltak ezen a helyen. Ami arra utal, hogy nem egy véletlenszerű tehermentesítés történt, hanem irányozott bombázótámadás, amit több gép hajthatott végre.

Bombatölcsér a Magyar hegyen

A harci helyzet miatt a falu lakosainak gyakran el kellett bújni az óvóhelyeken. Az első adatközlő, Bogdány Endre bácsi, aki 12 éves volt akkoriban, mesélte a következő esetet. Március végén történt. Egy nagyobb repülőgép kötelék közelítette meg a falut. Endre bácsi 28 orosz gépet számolt össze. Az erdőnél és a malomnál telepített német ágyúk löni kezdték őket. Ekkor már mindenki menekült a pincébe. Minden háznál volt bunker, mert egy rendelet előírta házanként egy szabvány szerinti óvóhely létesítését. Endre bácsi családja már lent volt, csak ő és a német Hans, aki két bajtársával náluk volt elszállásolva, voltak az utolsók. Egy orosz bomba pont a pincegádor, illetve a konyha felett csapódott a házba, és felrobbant a padláson. A légnyomás Endre bácsit és Hanst úgy falhoz vágta, hogy elvesztették az eszméletüket.

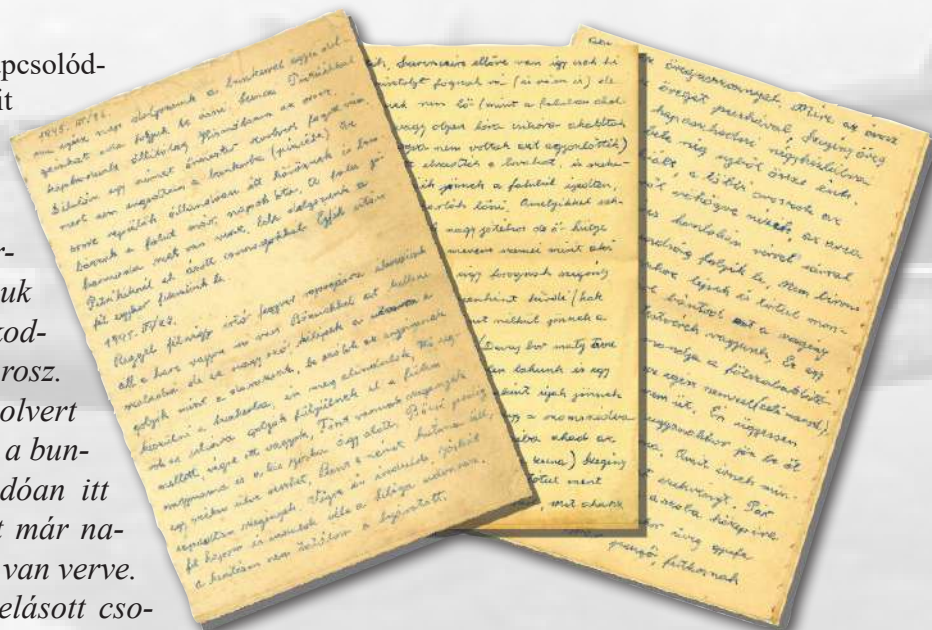
Másik adatközlőm, Kiss Bözsi néni, aki 15 éves volt ekkor, pedig a következő dolgokat mesélte:

A rendszeres légitámadások miatt több héten át ruhástul tértek aludni, hogy támadás esetén minél hamarabb a bunkerba érjenek. De a bunkerban húzták meg magukat akkor is, amikor a szovjet csapatok elérték a falut. Miután a faluba beözönlő katonák felfedezték a bunkerben rejtőző családot, először csak egy orosz merészkedett le. Jelezte, hogy csavarják feljebb a petróleum lámpát. Bözsi néni, aki bátrabb volt a testvéreinél, megpróbált nagyobb fényt csinálni, de izgalomában még lejjebb csavarta a kanócot. A katona ezt félre érthette, mert fegyverrel hadonászva és hangosan kiabálva kiűzte a családot az óvóhelyről. Bözsi néni ösztönösen sivalkodni kezdett és segítségért kiáltott. Szerencséjükre megjelent egy orosz tiszt, aki tökéletesen beszélt magyarul, és tisztázta a helyzetet. Miután elküldte a katonákat, azt tanácsolta a szülőknek, hogy a lányokat küldjék el a háztól vagy rejtsek őket el.

De a háború kegyetlenségét jól példázza az az eset is, amikor Virágvasárnap a templomból távozó híveket támadta meg egy orosz repülő. Az alacsonyan támadó gép pilótájának látnia kellett, hogy ez egy civilekből álló sokadalom, mégis tüzet nyitott rájuk a golyószóróval.

Ezekhez az eseményekhez kapcsolód-
nak azok a naplórészletek is, amit
dédnagyapám, Vrábel Vilmos
jegyzett fel:

1945. március 26. – „Ma
egész nap dolgozunk a bunker-
rel, egyes dolgainkat oda fogjuk
beásni. Szenczi Pistáékkal kapkod-
unk, állítólag Kismálason az orosz.
Délután egy német őrmester revolvért
fogott rám, mert nem engedtem a bun-
kerba. Az orosz repülők állandóan itt
köröznek és bombázzák a falut már na-
pok óta. A falu jó harmada szét van verve.
Este dolgozunk a Petrikéknél elásott cso-
magokkal, éjjel után fél egykor fekszünk le.”

Részletek dédnagyapám naplójából

1945. március 27. – „Reggel fél négy, irtó fegyverropogásra ébredünk, áll a harc. Vajon mi van Bőzsiékkal, át kellene szaladni, de ez nagy szó. Kilépek az udvarra a golyók mint a darazsak. Beszólók az enyéimnek: Készülni a bunkerba, én meg elindulok. Kiugrok az utcára, golyók fütyülnek el a fülem mellett, végre ottvagyok. Fönt vannak szegények, nagymama és a kis Jóska az ágy alatt, Bőzsi pedig egy széken ülve reszket. Bent három német katona ül sápadtan, szegények. Végre én is indu-
lok, Jóska felkapom és indulok véle a Siliga udvaron, a kerítésen nem találom a bejáratot. Egész közélről hallani az oroszok: »Davaj, davaj« kiabálását. De végre bejutunk. A gyereket leküldöm a bunkerba, Petrik apáék ott aludtak. Futok vissza most szegény öreg nagyanyámat segítem, de a Siliga-ház előtt elesik szegény, 73 éves fájóslábú, de felkapaszkodik és fut tovább utánam. Velünk szemben német katonák futnak golyószóróval. Azt kiáltják: »Schnel, Schnel de bunker in want hier ist de rus.« (Gyerünk, gyerünk be a bunkerba, mert itt vannak az oroszok). Majd azt kérdi az egyik, merre kell menni Koltára, én az irányt mutatom és rohanok tovább, ez volt az utolsó német, akit láttam. Végre nagymama is a bunkerban van. Még Bőzsiért futok, egy kis ennivaló van összehajtogatva azt viszem, már ő is lent van. Most hazafutok a falak mellett lapulva, Julival átszaladok és futok vissza anyámért, de már az utca végén hallatszik az oroszok vad ordítása. Megyünk, édesanyám és Rózika, Bálinték előtt egy csapat ruszki ordít és lő (ám bár elég világos van, hisz ha én felismertem, hogy oroszok, ők is látják, hogy csak asszonyok, de annál jobban lőnek veszettül). »Davaj, davaj, pasztoj jibi tvoju maty«. Futunk tovább anyám halkan megszólal: „én már megkaptam” csak ha tud jöjjön anyám be a házak közé, majd ott megnézzük és húzom, hála Istennek nem sántít. Végre beugrunk a Petrik udvarba. Nyomjelzős golyók fütyülnek, az oroszok ordítanak az utcában, minden egyes utcára néző ablakon belőnek (a mieink a Vrábel-házon, mivel a bomba kiverte, vályoggal vannak berakva, akkor is belelőttek). Végre a bunkerban vagyunk. Egy kicsit várok, Petrik apáék, Bőzsiék, Szenczi nagymama és mi. Édes mama lábát éppen a térden csak súrolta szerencsére a golyó egy kicsit vérzik, de nincs komoly baj. (...) Kinézek óvatosan, jövök az utcaajtóig. Előttünk az árokban ülnek és Buklyó felé lőnek. (...) Az utca lassan elcsendesül. Buklyó és Komláb felé hallani a muszka ordítást. A németek a Mácséi erdőből vissza-vissza lőnek. A faluból az oroszok tüzelnek, a központon van az aknavető ágyújuk.”

C-bunker bejárata napjainkban

Míg a helyzet nem normalizálódott a falusiak gyakran használták rejtékhelyként az óvóhelyeket. A háború után ezeket a bunkereket többnyire átalakították pincékre és az idő múlásával az emberek lassan elfelejtették, hogy ezeket valójában mire is létesítették. Mostanra ezeknek a bunkereknek egy része már életveszélyes állapotban van.

Az A.) bunkert a 60-as években borospincévé alakították és föléje prэшázat építettek. A B.) bunkert rejtő telek mostani tulajdonosa kitakarította az azóta kissé elvadult kertet és elmondta, hogy szeretné megtartani és megóvni az objektumot. Helyzetük miatt a C.) bunkerek a leginkább omlásveszélyesek, mivel felettük a legvékonyabb a földréteg és a fölöttük növény fák és cserjék gyökérzete is csak bomlasztja a tetőjüket. Az egykori légoltalmi óvóhelyek sok ember számára végképp nem érdekesek, pedig ezek a helyek tanúi mindannak a megpróbáltatásoknak, szenvedéseknek és tragédiáknak, amit a vidék civil lakosságának el kellett viselnie a 2. világháború alatt. A mostani emberek hajlamosak állandóan panaszkodni jelenlegi problémák miatt, mint például a pillanatnyi vírus helyzet miatt. Sajnáljuk magunkat, hogy milyen rossz hónapok óta bezárva lenni a kényelmes lakásunkban, hogy a karantén miatt nem utazhatunk. Közben bele sem gondolunk abba, hogy voltak idők, amikor az embereknek a föld alá kellett költözniük az égből potyogó halál elől. Tanulságos dolog időnként bejárni ezeket az elfelejtett helyeket és emlékezve tisztelni elődeink helytállása előtt. Örülök, hogy lehetőségem nyílt arra, hogy megismerjem lakóhelyem történelmi múltjának ezt az érdekes időszakát. Külön köszönettel tartozom a adatközlőimnek, mert időt szakítottak arra, hogy elmondják a lassan feledésbe merülő, mégis számomra fontos dolgokat.

Felhasznált források:

- **Vrábel Vilmos** (dédnagyapám) naplójának vonatkozó részei

Adatközlők:

- **Bogdány Endre** (1932)
- **Kiss Gyuláné Balogh Erzsébet** (1929)
- **T. Vrábel Lenke** (1947)
- **Bucskó Tamás** (1989)

Felhasznált irodalom:

- Pataky Iván – Rozsos László – Sárhidai Gyula: Légi háború Magyarország felett II.kötet – Zrínyi Katonai Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1992 - <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/legi-haboru-magyarorszag-felett-6E95/masodik-kotet-75D7/kiegeszitesek-pontositasok-7D93/legi-bombazasok> - Letöltve: 2021. március 10. 17.00
- Érsekújvár bombázása – Szlovákiai Magyar Adatbank (szerk. Simon Attila) - <http://adatbank.sk/lexikon/ersekujvar-bombazasa/> - Letöltve: 2021. március 11. 18.00
- Daniel František: Szomorú és megdöbbenő statisztika... - In: Castrum Novum - XXII. évfolyam 10. szám, 2012. március 16.- https://www.novezamky.sk/assets/File.ashx?id_org=700041&id_dokumenty=1418 - Letöltve: 2021. március 10. 17.00
- Dr. Hadnagy Imre József: A Magyar légoltalom létrejötte - <http://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/621-a-magyar-legoltalom-letrejte.pdf> - Letöltve: 2021. március 6. 14.00
- A magyar légoltalom továbbfejlesztése 1939–1941 között
- Pataky Iván – Rozsos László – Sárhidai Gyula: Légi háború Magyarország felett I. kötet – Zrínyi Katonai Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1992 - <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/2vhSzakkonyv-magyarok-a-ii-vilaghaboruban-2/legi-haboru-magyarorszag-felett-6E95/elso-kotet-6E96/a-gyori-program-tol-a-haboru-kezdeiteig-19381941-6F16/a-magyar-legoltalom-tovabbfejlesztese-19391941-kozott-6F6E/> - Letöltve: 2021. március 10. 16.00
- Letectví na území dnešního Nitrianského kraje - http://www.vrtulnik.cz/ww2/k_nitransky.htm - Letöltve: 2021. március 8. 17.00
- Erődben erősek – Bemutatkozik az Erődítés Történeti Egyesület - <https://ujkor.hu/content/erod-ben-erosek-bemutakozik-az-erodites-torteneti-egyesulet> - Letöltve: 2021. március 8. 18.00
- Szenzációs világháborús fényképek Esztergom környékéről – <https://www.szeretgom.hu/content/70947-szenzacios-vilaghaborus-fenykepek-esztergom-kornyekerol> - Letöltve: 2021. március 10. 17.00
- Jiří Šašek, Peter Kaššák: Pod palbou 2 – Svět křidel, Cheb, 2014
- Hol kell légoltalmi óvóhelyet létesíteni – In: Esztergom és vidéke 1943. augusztus 11. - 2. oldal
- T.K.: Ne légy könnyelmű – In: Esztergom és vidéke, 1944. május 27., 1. oldal

Nyitókép:

A szőnyi, almásfüzitői olajfinomító bombázása 1944. augusztus 9-én.

Forrás: Fortepan.hu, National Archives

B-bunker összekötő folyosó

B-bunker összekötő folyosó, padok

B-bunker összekötő folyosó, polcok

1918M német ágyú

Po-2 Polikarpov éjszakai bombázó